

Црногорци!

Ваше тужне двије сестре Босну и Херцеговину, које прије тридест година за тренутак озарише зраци слободе, данас сасвијем истргнуше из свога загрљаја. Аустро-Угарска Монархија замијени посједнуће тих двију покрајина коначним присаједињењем. Без њихове воље и пристанка одвукоше их туђем јату. Између вас и њих, између Црне Горе и Босне и Херцеговине учињене су сада међународне и политичке подвојености.

Црногорци!

Најдрагоцијенију крв ви сте лили за слободу тијех земаља. У Херцеговини остало је на хиљаде гробова, у којима се већ у прах распале кости ваше витешке браћа Црногораца. По њима ће сада туђа нога да гази, а туђа ће рука да стеже руке браће Херцеговаца, које су се са надом к вама пружале.

Пред таквијем злијем удесом српскога племена стегните ваше јуначко срце, уз која горко плаче и Моје за срцем Српства — Босном и Херцеговином. Обиљежје црножуте боје низ српско земљиште неће бити граница, која ће вас у духу и, мисли одвајати од ваше браће. На против, то ће обиљежје бити видан знак неправде; она ће учинити још чвршћом везе и залог трајног уздања у побједу Правде.

Црногорци!

Не очајавајте! Као стијене наше будите чврсти у нади. Пролазно је данашње неодређено стање слободнијех дијелова српскога народа. Иза тешких дана доћи ће бољи. Српско ће сунце љепше сјати, да свакојега брата Србина боље зигрије и освијетли.

Црногорци!

Берлински конгрес одузео вам је земљишта стеченога ваџом крвљу. На оно мало, што вам је оставио, наметнуо је тешке терете. Чланом 29. Берлинског Уговора, који се односи на морске оба-

ле наше отаџбине, оптрећена је употребама наших сувјерених права у дивноме Приморју Црне Горе. Данас, пошто су одредбе Берлинског Конгреса на више страна повријеђене, нарочито утјеловљењем Босне и Херцеговине Аустро-Угарској, само по себи отпада и она његова одредба која нам је била наметнута у погледу нашега Приморја. Нас та одредба чл. 29. Берлинског Уговора више не веже.

Црногорци!

Увјерен сам да проговорим из душе и срца свакојега правога Црногорца објављујући Великијем Силама, потписницама Берлинског Уговора, ако повреде истога одобре, да ће се Црна Гора од данас сматрати ослобођеном свијех терета и ограничења, која јој је био наметнуо тај међународни уговор. Моја је тврда нада, да ће просјвећена Европа овај мој корак одобрити, Вас пак, храбри Моји Црногорци позивам, да и од сада као и у свијема приликама, будете готови да ме потпомогнете и у највећим мукама, које сам увијек приправан до краја Мога живота заједно с вама дјелити за добро Српскога Народа.

На Цетињу.

24. септембра, 1908. године.

НИКОЛА с. р.

Предсједник Министарског Савјета
Министар Правде и
Заступник Министра Иностранних Дјела.

Др. Л. Томановић с. р.

Министар Унутрашњих Дјела

В. Ликић Војводић с. р.

Министар Војни, Генерал-ађутант.

Бригадир Митар Мартиновић с. р.

Министар Финансија и Грађевина,

Душан Ђукотић с. р.

Министар
Просвјете и Црквенијех Послова,

Ј. С. Пламенац с. р.

У ПРВОМЕ БОЛУ

Муња, која је данас полетјела из Беча да у срце погоди миле посестрима наше Босну и Херцеговину, оглашујући њихово ново ропство, поразило је и нас амо на Цетињу, браћу њихову. Слеђену крв у жилама једва је могао откравити гњев, који је одмах за тим плануо у срцима нашим, видећи пред собом отворену књигу коварства, која се до сад од свега свијета брижљиво крила од очију Србинуних. Крила се, да би пораз српски био свирепији, а изненађење веће; крила се од браће и од небраће. Моћна Европа, која је без сумње овај чин Аустро-Угарској претходно одобрила, крила је стид свој пред лицем и иначе на крст разапетог српског народа. Док је Бугарској досудила независност и краљевску круну, Српству је ишчупала срце из живог тијела.

То је била подмукла завјера противу Српства.

Један мали народ, један вриједни и поштен народ, који је пет вијекова робовао и сам се ослободио; народ, који се орјашком борбом подизао и кућицу своју градио, принесен је на жртву ради себичних рачуна оних, који су тај чин одобрили. Јер није мислити, да Аустро-Угарска није прије овога кобног чина добила одобрење од сила потписница Берлинског Уговора. Мјесто да је потпомогнуто Српство, да се прикупи и да као народ живи заједничким мирним животом, ствара се велика Аустро-Угарска, да још јаче пригњечи наш народ, и да у даној прилици може пружити још тврђу пеницу Словенству. Ваља да је иронија судбине хтјела, да Босна и Херцеговина улазе у жарујело аустро-угарско онда,

кад се на другој страни у исто доба обарају плотуни на невинна словенска племена у Љубљани и Лавову. Ваља да је то требало да буде знамење, шта у будућности очекује нашу браћу Босанце и Херцеговце.

Пресуда је тајно изречена, а јавно изведена. На морима ваљада толике буре није било колика данас бјесни кроз дамаре српскога народа. Српски се народ данас вије од бола и сагоријева у гњеву, али се и уздицава у презрењу на тајност изрицања пресуде над њиме. Ми као да сад већ слушамо ријечи Аждајине, које је слушао Одисеј на своме лутању, у пећини у којој се склонио: тебе ћу пошљедњег изјести. То је једина милост коју нам Европа указује. У ту милост ми данас још једино вјерујемо.

Али Бог и срећа јуначка окренуће да друкчије буде. Завјет, који данас сваки Србин у срцу свом задаје, даће му бољу свијест о својим дужностима и више снаге да дужностима према Српству одговори.

Босна и Херцеговина данашњим даном силазе за Српство у царство подземно, гдје су Богови они који су нам ову злу судбину досудили.

Али у томе гробљу има и вампира! Из гњева нашег рађа се дух, који је сада јачи но икада, и који донде отпочинут неће док из мртвих не дигне Лазаре, који су данас у гроб положени. Не клони духом ни ти, дична Босно, ни ти кришна Херцеговино!

Ускренуће Бог правде и опет, и опет ће се расточити врази јего!

Цетиње, 23. септембра.

Савременици смо крупних и судбоносних догађаја. На Балкану се положај проијенио тако рећи за ноћ. Турска се прогласила уставном државом, у којој веле да више неће владати топуз но правда и закон, једнаки за господаре и рају. Из Македоније, на коју су биле зинуле чељустии многих „културтрегера“ да је реформишу, турски устав истјера реформаторе. Бугарска, разборита и практична као у више махова до сад, користила се туђом муком увођењем уставности у Турској, те се прогласила независном и краљевином. Књаз Фердинанд постао је Краљ, и тако се остварише давнашње жеље његове и његова народа.

У истоме тренутку јавља се питање о анексији Босне и Херцеговине. Поджигу га у Бечу. И они хоће да се користе туђом невољом. Сад је, мисле, најпогоднији тренутак да без капи крви коначно присвоје те двије земље, које су Берлинским Уговором предате Аустро-Угарској да у њима уведе ред и мир. Можда је питање о анексији и свршено. Можда и није, али по свијема знацима судећи изгледа да ће Босна и Херцеговина бити присиједињене аустро-угарској монархији.

Тако крупни догађаји, такви велики и судбоносни чинови, на да се све то одиграва без крвавих призора на позорници и сувине крваве балканске историје! Само се од себе намеће питање: зар се може то догађати без потреса и тежких последица?

Турска је највише оштећена. Чак јој се и Румелија измаче из руку. Ако Аустрија присвоји Босну и Херцеговину, што изгледа више по вјероватно, онда је Турска и ту у губитку. Њу стално черупају, па било у њој устава или не. У толико је то сада мора више бољети, што јој устав не сачува суверенство над Бугарском, а изгледа да неће ни над Босном. Какво разочарање за Младотурке!

Послије Турске, ако се прогласи анексија Босне и Херцеговине, биће највише оштећен и српски народ. И од њега стално понешто отимају. Ако је што и добио, морао је платити потоцима проливене крви и тешким разочарањима. У губитку је напошљетку и Европа. Она је у Берлину закључила уговор обавезан за себе и Балкан. Тај уговор ето руше како се коме сада прохитје. Тијем је Европа изгубила вјеру у своју правичност. Мали и слаби неће од сада поклапати особиту пажњу њеним уговорима, којима се заштићувају њихова права.

Шта сад наступа, пошто је проглашењем Бугарске за краљевину погажен Берлински Уговор и пошто је анексија Босне на прагу, чиме ће речени уговор у равној мјери бити повријеђен? Турска би имала да се одупре оружјем у руци. Ушљед тога био би порушен мир на Балкану, па могуће и европски мир. То је оно чега се Европа највише боји. Оне европске силе, које још нијесу спремне да изађу у сусрет векилим заплетима, утицаће

на Турску, да буде мирна. А оне пак силе, које изазивају, биће задовољне добицима, стеченим без крви, те ће и оне утицати на Турску у истоме смислу, да им се не би измакли из руку на олак начин стечени добити.

Ма како било, српски народ наилази се у најтежем положају. Обавије српске државе, Србија и Црна Гора, могле би у овоме тренутку да из држања осталих поштују за себе закључак. Интереси обавије земаља јако су угрожени, више по икад до сада.

Сад се тек види, каква је жалосна политика вођена из Београда у ових пет година. Нигдје нијесу умјели стећи веза и пријатеља, а са Црном Гором су тако рећи ратовали. Друкчија би се сада рјеч могла повести, да су бар у ових пет година радили како треба. Само су се свађали и отимали око министарских столица и сваке године ишли на изборе. У Скупштини је чак шеф једне њихове странке приликом претреса питања о оружану рекао, да мир на Балкану неће бити нарушен, јер Србија неће ратовати! И једномисленици су му плескали, уображавајући, да мир на Балкану зависи само од Србије! На шта су још све радили? Декларовали су о југославенскоме краљевству, закључивали су савезе са ђацима, предали су велику и тешку националну политику у руке неколицине букача и пијаница, врбовали су по јужноме Словенству листове, који ће писати против Књаз Николе, а у војсци су оставили раздор. Србију још нијесу наоружали, јер су се само двије године препирали који је то бољи, да ли Шнајдеров или Крупнов, и све то зачинили су нечувеним раздором са Црном Гором. Ништа нијесу урадили у току пет година да Србију спреме за сваки случај, како би се Црна Гора имала на кога ослонити. Држали су проповиједи против војске као „реакционарне установе“, и сад им не остаје ништа друго но да сазову митинг, на коме ће доијети резолуцију против српских непријатеља.

О, жалосне и несрпске њихове политике! Хоће ли се бар сад опаметити и отворити очи, да виде, куда су ишли и гдје су доспјели? Хоће ли бар сад увидјети од колике им је помоћи Црна Гора, коју су хтели разорити, и од колике им је користи Књаз Никола, чију су главу тражили на сред Београда и коме су на дар мјесто топова, муниције и других средстава, као што је радио Књаз Мученик Михаило Обреновић, послали бомбе, да га убију и тобоже уједине Српство?

Освијестите се, браћо, ако сте Срби и људи, јер ће узалудно бити кукање на парастосима српских несрећа и губитака!

(Овај чланак написан је јутрос прије доласка телеграфске вијести о анексији Босне и Херцеговине, нашта обраћамо пажњу наших читалаца. Овај чланак пуштамо и крај тога да би се видјело како смо, прије свршеног чина, изгледали на догађаје и о њима судили).

Унутрашња политика

Из онога, што смо о унутрашњој политици рекли у првоме чланку, могао се сваки увјерити, да је њен дјелокруг велики, а задаћа кољико деликатна, толико и узвишена. Спољашња и унутрашња политика по важности стоје на првоме мјесту, остале (просвјетна, привредна, финансијска и т. д.) специјалне су. Њихова је намјена да потпомажу прве двије.

Од добре унутрашње политике зависи највише срећне будућност државна и народна. Од зле, напротив, долазе несрећа и немоћ. Кад се народ ни у каквој, или у рђавој унутрашњој политици једанпут забатрга, лако се не зауставља, а по готову и никако. И вијекови пролазе, а он се батрга једнако. Једном невољом забашурује другу, из једнога скупог искуства иде у друго, једно зло заборавља а друго га сналази, и све то уз сталну пратњу криза, преврата, државних удара и убистава на пријестолу, уз општу вику, јурњаву, кавгу и заваду, уз одвратне гдање, кленете и грабежи.

Примјер нам даје братска Србија. У прошлеме чланку видјели смо, шта унутрашња политика није, а шта јесте, а сад на примјеру да видимо какве изгледају последице једне рђаве унутрашње политике, да бисмо из тога извели наук, каква треба да буде добра политика.

У Србији видимо, шта може да учини од једне благословене земље и од једнога доброг народа рђава унутрашња политика. Управо: шта је учинила никаква политика. Јер, ово што смо досад гледали, било је само један политички механизам, пул неправда, насиља, злих људи, безаконја и партизанског гоњења, а не здрава и права политика. И кад је полиција вршила закон, примјенила га је на политичким противницима до тачке на још тумачећи га увијек пакосно и на штету противнику, а кад га је примјенила на једномисленику, гледала је кроз прсте — не ни кроз прсте него кроз проишће — тумачећи га увијек онако како ће једномисленик проћи без казне, или са што више добити. Очеидно то није добра политика. Није ни правда ни законитост, која држи земљу и градове. То је помјешај партизанства и ђефа, од чега ни једна земља није процијетала.

Отуда жучност и кидљивост међу доховима. Отуда зла воља и кивна борба, а у последицама кризе, преврати, државни удари, буне, пријекни судови, атентати, убиства, абдикације и узајамна душманска прегоњена партија, које су затућеле тако, да су државу у темељу пољуљале и које су у јурењу за личним и партијским интересима изгубиле из вида општу ствар.

Како су партије послужиле Српству, у својој спољашњој и националној политици, показали смо у једноме ранијем чланку. Свуда је сијано само партизанство, поцијепаност, раздор и кавга. Последице су, како смо видјели, наопаче: у Ст. Србији и Македонији расуло и немоћ, међу Србима под круном Св. Стевана расарчаност и душманско прегоњење, а у односима Србије према Црној Гори и Бугарској крв и нож, у свијету никакав углед, свуда закључана врата. Између Србије и Бугарске мал те није у последице вријеме дошло до рата. Све последице једне расурене државе.

Рђава унутрашња политика, како видимо, не само што уди земљу и народу у питањима домаћим, не-

го принуђава земљу да се баци у пустиловине споља, само да би унутрашњу невољу забашурила спољашњом акцијом. У ту врсту спољашњих акција спада и подмукли поход на Црну Гору. Требало је приредити народу неко ново изненађење и тиме одвући његову пажњу од унутрашњег зла, који пријети да на ново избије вулканском жестином. Из тога се види да и укупни српски интереси страдају кад се води рђава унутрашња политика. То је оно забатргавање, о коме смо говорили у првом чланку.

Ми овдје нећемо да се истичемо као судије и да до последицега кончића истражујемо, ко је крив. По нашем српском начину ми и не умијемо да пронађемо кривца. Узимамо увијек најближи чин размирице и по њему судимо, а кривац међутим може бити само онај, који је био почетни узрок кавзи и несрећи. Кад ова стане на праг и закорачи у кућу, онда су сви који се кавже мање више криви. Сваки у отпору свога противника тражи оправдање за своје нападе. Кад раздор тако далеко оде, нико се не може ослободити од одговорности. Државници су криви што нијесу умјели благовремено регулисавати јавни живот, а они одоздо криви су што су свијесно и у интересу личном завадили народ, трујући га разорљивим проповиједима. Анархија у појимању дужности од озго сусрела се са анархијом одоздо, сударили су се и резултат је ово што видимо.

Опзнак, који се погосподно, гледао је само да се наужива, не дупајући много главу куд се духови народни крећу и шта расадници западњачких разорљивих проповиједи раде.

А ови су радили. Нијесу сједили залудни. Радили су и доконали су што су започели. Сад су и они сјели на господство.

Почели су с Бакунином, Марксом, Ласалом, Черњишевским, Мостом, Луј Вланом и с другим њима по добрим напредним духовима, од чести и револуционарима, а завршили су убиствима политичких противника по појатама и политичким затворима. Тражили су да се политички живот Србије за 24 часа преврне на напиче (исто као неки ондје), а сад, кад су се загосподили, најунорнији су конзервативци. Проповиједали су неограњичену слободу, а сад се од ње бране и не знаду како да је се курталишу. Обећавали су порез дукат и цванцк, а сад ударају на сваки цванцк по дукат. Ништили су ауторитет власти, а сад у име његово убијају по затворима. Говорили су: не поштуј никога, удри и на Бога и на господара, а сад су најноризацији пандури и не могу да се начуде свијету што их не поштује. Сад се од свега што су прије радили и проповиједали бране и погама и рукама. Грјех је наврло па хоће да их подави. Сад се махом бране новим обманама, поджигујући у вјернима партиску тирдоглавост и инат, и заваркивајући их новим обећањима. О једној и истој ствари имају по двије супротне теорије, па истичу увијек ону која им тренутно иде на гајде.

Је ли то здрав унутрашњи политички живот? Је ли то уопште каква политика?

Треба ли истим путем да пођемо и ми и не користити се туђим искуством, скупо плаћеним? Треба ли изложити земљу оним истим тразвицама кроз које је прошла братска нам Србија, а са рђаве унутрашње политике своје? Ми је сажаљевамо што тако скупо тече своја искуства, али двапут би више ваљало сажаљевати нас и свакога

другог, који се тим skupним искуством не би дао поучити.

Ето, на живом примјеру, ма и укратко, показасмо штетне последице једне рђаве унутрашње политике, упрavo једнога развића духова у држави, које није регулисавано никаквом унутрашњом политиком.

У чланку за овим рећићемо, каква она треба да буде у опште.

Хроника

Касандрин балај. Касандра је заванила. Илијон је на рубу пропасти. Из Биогора доу Црну Гору у помоћ и предлажу „да се прекине пољемик“. То сада ради „Самоуправа“, која је до прије три четири дана упоређивала Црну Гору са Пруском у случајевима извршења смртне казне. Чусмо слатку, али дано умуклу ријеч „братска Црна Гора“. Чусмо ријеч: „национална дужност“, „Српство у опасности“ и позив „да се прекине ова пољемик... а да се сад све старање и српско и црногорско посвети чувању и одбрани општих српских интереса“.

А хоће ли се спасти Илијон, за чији се спас јавља брига у последњем часу? Хоће ли Касандрин крик из „Самоуправе“ моћи пробудити неанне и невинне силе мађијске, које ће одагнати злу судбину од Српства, коју су јој припремили њени рођени синови, захуктавајући Србију деценијама у правцу душманског партизанства и узајамнога гоњења до истраге, и пуцајући бомбе на Цетине да разнесу једнога по Српство заслужног владара и његову недужну породицу?

Сагунт је пронао само што су се у Риму дуго савјетовали, а Српство зар да се одржи кад је на све стране стварао хаос, кад се за догађаје нико у Србији није спремао, кад се завела политика крви, убијања и бомби, кад је за мудрост оглашена једна ситничарска и подвацијска политика, која се свј изгубила у замисању иза ћошкова?

У чије име у осталом говори „Самоуправа“? Говори ли у име владе? Ако је то случај, онда је од не веома нескромно да каже, како је изјесну вијест дошле „као и други српски листови“. Владин орган није то што су и други листови. А чињеница, што ју је дошле без коментара, тамај толико приједи, колико неком „без коментара“ разбити главу.

Али ми сумњамо да је „Самоуправа“ владин орган. Сумњамо да је то бар сад, а разлог је у томе, што „Самоуправа“ често напада садашњу српску владу. У чије име онда говори она? Ми знамо да је она орган Пашинев, и ако нам она у име његово шле позив да се прекине пољемик и да своје старање о Српству удружимо с његовим, онда он доводи у велико искушење Црну Гору. Зар њему да пружимо руку, њему, који ју је хтио ралорити и њенога владуца бомбама убити?

А братској Србији Црна Гора увек је приправна пружити руку, али то не смије проћи кроз ону моралну нечист коју представља „Самоуправа“. Хоћемо, али не по цијену једнога простог позива. Јер кад се пуцају бомбе на Цетине; кад српски пресбирци шиле палице противу Црне Горе листовима ван Србије; кад они на Теразијама мобилишу све листове противу нас кад подлежу утицају њиховом; кад се у сред Биогора трпе оне индивидуе које су служиле као средство у афери с бомбама и док је наш владалац у Србији стављао ван закона, онда за повраћај слоге треба нешто више од простог позива кроз „Самоуправу“. Нијесмо ми тако јелити! И с нама се нико не може ни играти ни титрати.

Црна Гора ће и одсад, као и досад, опажати српске интересе по мјери своје снаге, а теразијски Нијемонтези нека у Европи и од сад закључују алијансије са ђацима и нека се с њима савјетују како ће одолети Европи и српским непријатељима.

Па опет — не! Дале се у злу не смије ниш. Ми видимо опасност, ми видимо много што шта, што се хартији не може повјерити и ми нијесмо противу слоге. Нијесмо били ни онда кад бомбе тек што нијесу препуле испод наших ногу. И онда само смо се бранили. Нијесмо то ни данас. Али слога се мора успоставити под гаранцијама за будућност и онако како доливје једној вагда свијетлој Црној Гори. Руку ћемо прихватити само ону, који није слава бомбе на Цетине.

Страна политика.

Ономадне, у понедељник, стигла је вијест из Софије, да се Бугарска прогласила државом независном.

То је крупан догађај. Пошто је дошао одмах послје оног помпезног пријема књаза Фердинанда од стране Цара и Краља Аустро-Угарске у Будимпешти, то свијет закључује, да је Аустро-Угарска тај чин унапријед одобрила. Та се нота сад чује кроза све српске листове. И питају се, у ком је циљу то она учинила. Јамачно није за лијепе очи бугарске, него што ће отуд и сама извући користи. Пошто се у свесрпској штампи најакко говори о анексији Босне и Херцеговине, то закључују, да је са Бугарском утврђена паралелна акција: она да прогласи независност, Аустро-Угарска анексију Босне и Херцеговине, како би Турску укљентили да се не може ни на једну страну маћи. Проглашење анексије, како бечки листови увјеравају, очекује се сад у четвртак кад се отварају делегације и кад ће Цар и Краљ држати мали говор, којим ће делегације открити.

Ако се ове слутње обистине, мора се доћи до закључка, да је то Аустро-Угарска учинила уз пристанак ако не свих, то бар већине сила потписница Берлинског Уговора. Које су те силе, неће остати тајна.

Историја ће бити обогаћена новим знаменитим догађајима, а Европа новим поводом за рат, који може и мало доцније букнути.

Руска влада разаслала је, како листови јављају, ноту, у којој предлаже силама потписницама Берлинског Уговора, да се сазове конференција како би се ријешно заплет између Турске и Бугарске у питању заузећа румелијске железнице. Француска и Аустро-Угарска већ су пристале, али је Бугарска преухитрила то и створила ново велико питање, прогласивши се независном. Сад је у изгледу пожар, и велике силе ће сад по свој прилици оставити све на страну па „заљубав мира“ пасти Турској око врата да не оглашује рата. И тако ће Бугарска, с овом и Аустро-Угарска, проћи можда јевтино. За сад се Турска налази у живој мобилизацији, а тако исто и Бугарска. Ова је за то и присвојила насилним путем железницу, да би безбједно могла превозити војску. Хоће ли се проћи без рата, тешко је погодити. Можда ће се проћи, а можда и неће. Али ако до рата дође, веома је велика опасност да не букне и општи европски рат, који се толико година избјегавао.

Енглеска штампа страшно се окомила на Њемачку и Аустро-Угарску; за њом је дошла штампа Француска и руска. Тврде, да је све ово намјерно учињено да би се Турска пореметила и вратила на старо стање, кад је Њемачка у Цариграду била све и сва. Код Младотурка утицај је њен спеден на најмању мјеру, а утолико је одскочио енглески, руски и француски. То Њемачка и Аустро-Угарска хоће преко Бугарске да осујете и да изазову догађаје, који ће пореметити поступно опкољавање Њемачке, које је, како се говораше, испод руку вршила Енглеска. Ситуација је овим чином сасвим измијењена и контра савез, у ком су Енглеска, Русија и Француска, стављен је пред алтернативу: или да призна свршен чин бугарске независности и анексије, или да се ратује прије но што је Енглеска изнела свој план опкољавања и прије него ли је своју сувоzemну војску подигла. А последице журити им се ваља и с тога, што кроз коју годину истиче онет рок обновљеном савезу и бојати се, да Италија из њега не иступи.

Како се види, заплет је велики и судбоносан.

Мисли српских листова

Глулост и невалалство могу све, смију све: њиховој дрскости нема граница!..

„Самоуправа“

Што је политички живот развијенији и што су послови државни компактнији, у толико министри траже за свој рад моралне потребе у кругу људи, у чију савјесност и способност потпуно вјерују.

„Одјек“

Српство

Аутомобили и војска. У Србији је издано наређење да се коморска кола, прописана формацијом војске, могу замијенити аутомобилима.

Сазив Н. Скупштине. Н. Скупштина сазивана је у редован сазив у Србији 1. октобра, али се држи, да ће се одложити до 15. новембра.

Скупштина у Б. Пешти. Главни одбор српске народне организације у Босни и Херцеговини ријешно је да се идућа њена скупштина држи у мјесцу октобру у Будим-Пешти.

Искључење из клуба. Како се говори, српска радикална странка у Угарској биће искључена из народносног клуба. Као узрок томе искључењу наводи се то што се радикална странка са свим одвојила од клуба и што је потпуно запливала у мађарске воде.

Словенство

Премјештен. Након десет година управљања финансишким стражом у Котору, Рису и околини, како нам оданде јављају, премјештен је г. Александар Хмилевски у Дубровник и околицу. Которани жалје његов одлазак, јер крај осталих врлина бијаху и правичан.

Догађаји у Љубљани. Крвави догађаји у Љубљани, гдје је проливена невинна крв Словенаца, изазвали су читаву буру међу Словенцима, који не могу никак о мирно да посматрају држање Нијемаца према њима. Поводом ових догађаја, министарство појно повело је истрагу, а Нијемци не престају да криве Словенце као извршиоце. Између њих је настало тако немирно стање, да се сумња да ће се на миру несутласице изравнати. Нијемци, гдје год су у већини, притискују Словенце и захтевају да их и влада помаже, те се Словенци одупиру и настојавају, да Нијемцима врате жао за срамоту бојкогом.

Чеси и Нијемци. Због испада Нијемаца у чешком сабору, Чеси су се јако ражљутили на Нијемце. Чешки листови најжешће пишу противу Нијемаца. „Венков“ пише: „Без чешког сабора нема ни рајхсрата. Ако Нијемци сирјиче сједице сабора, морају чешки посланици зауставити рад парламента“.

Стављен у пензију. Професор загребачког универзитета Манојловић био је суспендиран од службе, што је потписао два писма упућена барону Рауху, којим самостална српска странка одбија од себе увереде. Сада је професор Манојловић стављен у пензију.

Реформа календара у Русији. Из Петрограда јављају: Комисија Академије Наука, која ради на проучавању питања о промјени календара, ријешила је да сазове у Петрограду међународну конференцију да би се извршила реформа календара. Руско свештенство жели, да и даље остане јулијевски календар, док министарство привреде нагиње грегоријанском.

Умјетничка изложба. У Сплету је отворена велика умјетничка изложба, на којој су сви далматински сликари изложили своје радове.

Младо-турски покрет

Припреме за изборе у отоманској царевини учинене су и сада се ради на гласачким списковима, као год и на списковима оних што ће вршити изборе посланика, пошто је по изборном закону посредно бирачко гласање. Наш живаљ у Турској такође је узео учешћа у изборима, али никак о не може да се опрости од међусобних зајевина, које га силно потикују.

О догађајима у Турској имамо ове извјештаје:

Српски народ и организација

Тетово. Још прије проглашења уставности у Турској се осјећала међу Србима подвојеност, која је потицала од гуда што су се налазили људи, који су, на уштрб опште ствари, хтели да протуркују своје личне жеље и каприсе. Они су били и остали камен спотицања, па су и сада почели да гђерају свој стари занат, само што у томе сада много рђавије пролазе него од сада.

Позната је ствар, да народна српска организација у Скопљу није међу Србима

лијено примљена. Зна се и то, да је почело и отворено негодовање противу ње. Томе су два разлога: први је што народ неће више да зна за патентиране патриоте и за њихово намегање и гугорисање, а други је што народ мисли да је крајње вријеме да сам о себи брине и да сам буде своје среће конач.

Самозвани српски одбор у Скопљу радио је све на своју руку, па је чак и народ искључио из опште народног посла. Али није само то. Тетовци су противу те српске демократске лиге још и зато, што им је она намјетнула за представника познатог архимандрита Сана. Прије свега архимандрит Саво не само што није демократа, него није ни првак народни. Бар у Тетову не. Живот и историја тога човјека јасно говори, да Тетовци нијесу били никад уз њега.

И онако исто као што је српски народ у Куманову држао одбор, тако је одржан и одбор у Тетову.

Говорено је на дуго и на широко и сви су се слагали у томе, да са скопљанском котиријом треба пречистити, да за организацију у Скопљу не чују, да је конференција и њен рад у Скопљу за најстрожију осуду, да је за осуду и одлагање српске скупштине тек послје избора и т. д.

На одбору је било ријечи и о коректном раду Срба у Куманову, те су и похваљени, а многи су позивали Србе, да се на њих у даљем раду угледају, а нарочито је одушевљено примљен глас да су се народни борци Јован Довезенски и Ђорђе Скопљанче изјаснили, да ће Кумановце потпомагати и да ће се заложити свима силама да се народни покрет не омега.

На одбору је изабран српски одбор, у који су ушли: Александар Парлић, Александар Богојевић, Андра Кујунџић, Јован Бојаријевић, Јован Парлић и Алекса Катарић. Овај одбор имати да ради независно од скопљанских одбора, који постоје тек про формо, на папиру, јер слабо ко хоће да за њих зна.

Чује се, да ће и други крајени устати противу котиријашког ровена у Скопљу, али ми држимо, да ће и ти наметнути пријатељи народни видјети која је и да ће се попући. То би боље било и по нареду ствар и по њих саве.

Све по старом

Бијело Поље. У овој бјелополској нахији уставом се ништа измјенило није, него је све по старом. Прсти једи што поједини Турци дулумбари двоупотребљавају и опет појединим Србима чине дулуме, него и њихов суд, није стару буд промијенио. Бјелополски кајмакам са својим чиновницима, мјесто да се размишља и сјети, да је данас у турској империји равноправност за све њене поданике, па да су и пред кајмакамом сви равноправни — он се још држи старог режима: мучи и бије Србе из ове околине, апси и још шта од њих не ради. И још горе. Ако се шта украде каквом Турчину из ове околине кајмакам обједи по неко српско село и примора га силом да урадени Турчин мал све село плати, а ако се што Србину украде, кајмакам вели: „Шта ти могу? био чувати“.

Ево примјера: 8. ов. мца украћен је коп. Пашанга из Затона поћу испред приједонских војеница. Пошто је Пашанга данијао код мудира (среског капетана) на Брзави. Мудир му је дао његовог коња, само да би тиме српски народ у Приједоге више одвијао и вишу им кривицу код вишег суда наметнуо. Мудир је позвао Приједожане на Брзаву и запријетио да ће му они коња четвороструко платити, и на жалост кајмакам је мудира опуномоћно да апси и мучи Приједожане док му коња не плати.

Одмах послје овога украћен је во Јовану Шевићу из Раките и чак Јован је обједио и Турчина који му је вола узео. Пошто је Јован данио кајмакану он му одговара: „Ви Срби међу собом крадете, него иди па било чувати!“ И сиром Јован се без успјеха врати кући.

Пошто је кајмакам у црно завио сву брзовску околину гђерајући народ да му бесплатно кулчи, уведе силом заштије у брзовску школу, те гдје бијаше почео извор просвјете за овај биједи народ, ту он уводећи коње (у школу) начини коњушницу и назад им и то 15. јуда брзански мудир запали, те тако сиромаси Брзавци остаће и без школе, коју су пуних 5 година правили.

Сад народ као и прије једнако силом приморанају да им да ућмат грађу вучу, а ако што бар којем мајстору обећају, то је само празна ријеч, јер се не плаћа.

Сад су Брзавци добили учитеља Илију Јанића и у велику приматну кућу за школу само да би им дјела из тога прогледала, по кајмакам им и то сирјичи и забрани учитељу да уписује ђаке. А брзански мудир уз сваку епитицију по кјег селака, назваће најпогуднијим именом, частелих из најгорим невољкама. Е па зар није ово све по старом!

Поглед по свијету

Угарска делегација

У четвртак се састаје угарска делегација, која има врло важне предмете за решавања. По писању страних листова, она има прво да се позабави Босном и Херцеговином. Износи се, да ће барон Буријан изаћи с приједлогом о проширењу аутономије окупираних земаља. Поговара се и о анексији. Сем тога делегација ће расправљати и о повишењу плата официра, као год и побољшање стања војника. Из тога се види да је питање о Босни и Херцеговини најважније и да је баш због тога и делегација одложена како би се учиниле потребне припреме да приједлог о Босни и Херцеговини прође кроз делегације што лакше, пошто је независна странка већ придобила за овај приједлог.

Спор Мусломана

Дугогодишња преговарања Мусломана у Босни и Херцеговини ради уређења њихових вјерских, школских и вакуфских послова на аутономној основи довели су до 1907. год. догле, да су у напору аутономног штатута остала само четири начелна питања као спорна. Г. 1907. напољено је поведено преговарање, те су и том приликом пречишћена три спорна питања. Остала је само као спорна тачка питања како да се добије меншуре (духовна империјалија) од Шеих-ул-Ислама у Цариграду за Ренс-ул-улему што ће га духовна курија Исламита у тројном приједлогу предложити, а парастриксименовати. Пошто се у овој тачки исламске улеме нијесу подударили у мишљењу, те различито мислили, то је мусломански екзекутивни одбор на темељу вијећања у Сарајеву са представницима котарева у земљи закључио, да се у овом питању затражи мишљење Шеих-ил-Ислама, те ово безудловно прими. Тако је и учиниено и одлука Шеих-ул-Исламе садржи: духовна изборна курија изабраће три кандидата за мјесто Ренс-ул-улеме и поднијети влади њихова имена; цар и краљ именоваће једног од њих; духовна курија требаће да састави молбу на Шеих-ул-Исламат ради издавања меншуре на име онога, којег је цар и краљ наименовао Ренс-ул-улемом, а молба ће се опремити помоћу тактира аустро-угарског представника у Цариграду.

Бугарска — Краљевина

Књажевина Бугарска проглашена је у Трнову за независну краљевину. Поводом овог проглашења јуче су стигли ови телеграми:

Беч. — Вијести новина о тобожној мобилизацији више корова Аустро-Угарске војске потпуно су неосноване. До сада никаква слична мјера није предузимана.

Софија. — Бугарска агенција изјавила је да је вијест о тобожној мобилизацији бугарске војске потпуно неоснована.

Софија. — И ако не постоји бојазан односно нападних покрета Турске, ипак су предузете све војничке мјере за одбрану противу Турске, ала није дата никаква наредба за мобилизацију.

Биоград. Краљ је одгодио одлазак на маневаре. Послије подне била је министарска сједница под предједништвом краљевим; шефови партија позвани су вечерас у дворца ради разматрања ситуације.

Цариград. — Вечерас је била ванредна министарска сједница. Кругови обавривих Турака мишљења су да Турска треба да избјегне сваки оружани судар.

Париз. — Ханасова агенција јавља: Клемансо је примно по подне Пишона. Затим се разговарао са Извољским.

Резултат споразума између Клемансоа, Пишона и Извољскога попуњава заједничке погледе владе француске и руске односно источног питања.

Цариград. — На ванредној министарској сједници ријешено је да се телеграфира Књазу Фердинанду, да, пошто је проглашење краљевине повреда Берлинског Уговора,

то ће Porta протестирати код великог подписника и према њиховој одлуци предузеће најстрожије мјере.

Према гласовима који круже у владиним круговима послије ноћашње сједнице Porta је наредила малу мобилизацију.

Дневне новости

Господарева прокламација. Данас у четири часа по подне објављена је прокламација Њ. Кр. В. Књаза Господара. Прокламацију саопштавамо на првој страни листа. Она је изашла у ванредном броју „Гласа Црногорца“ и на плакатима, који су растурени у народ.

Нота наше владе. Књажевска Влада упутила је ноту свијема силама, потписницама Берлинског Уговора, којом их извјештава, да се сматра разријешеном од обавеза из чл. 29. истог уговора.

Апел српске колоније из Париза. Српска колонија у Паризу упутила је јутрос Његовоме Краљу. Височанству Књазу Господару овај телеграфски апел:

„Српска колонија у Паризу у овоме опасном часу обраћа се на Ваше Краљ. Височанство, личнога представника Црне Горе, да у овоме судбоносном тренутку достојно својим светим традицијама стане одлучно на браник интереса Српства.“

Барон Кун код Господара. Синоћ се вратио с одсуства из иностранства аустро-угарски посланик при нашем Двору г. барон Кун од Куненфелда. Јутрос је г. барон Кун био примљен у подужу аудијенцију од Њ. Кр. Височ. Књаза Господара.

Велико узбуђење. Још од прекјуче, кад се Бугарска прогласила за независну, завладало је на Цетињу велико узбуђење. Свако је са зебњом у срцу очекивао, да ће иза тога чина шљедовати други чин, тако жалосан за српски народ, на име проглашење анексије Босне и Херцеговине. Денеше из Беча јутрос су те зебње и слутње претвориле у свршено дјело. Узбуђење, које и онако није било мало још од прекјуче, од јутрос је постало још веће. Оно је захватило све редове пријестоничкога грађанства. На свачијем се лицу чита туга помијешана с изразима огорчења. Свуда на јавним мјестима виђају се групе пролазника, који се заустављају и дискутују о томе догађају.

Митинг у Биограду. У Биограду је јутрос био велики збор грађана биоградских, на коме је било присутно преко 20.000 лица. На збору је донесена одлука, којом се од краљевске владе тражи да поведе енергичну акцију, и изјављује, да су српски грађани приправни влади ставити на расположење свој живот и имање.

Одложена забава. Управа Цетињске Читаонице била је за вечерас у просторијама Зетскога Дома заказана забаву с играчком. Та је забава данас по подне одложена. И разумљиво, и оправдано!

Врши преглед. Начелник министарства финансија, г. Милоје Ж. Јовановић, који путује по Црној Гори ради ревизије царинарница, до понедељника се бавио у Подгорици, гдје је извршио преглед царинарнице и пошто је нашао све у реду и задовољно се исправним радом ове царинарнице, отишао је на Плавницу, гдје је такође извршио преглед царинарнице. Сада се бави у Никшићу, а одатле ће извршити преглед царинарнице на Даниловом Граду и Ријечи.

За пушаче. Министарство финансија и грађевина пушта у промет нове врсте цигар папира (картица) које ће бити боље и јефтиније од досадањих. Неке врсте од оних, што су се до сада трошиле, продаваће се још за кратко вријеме, те је министарство објавило, да цигар-папир, који је у омотима „Бар“ и „Колашин“ означен са цијеном од по 5 пара продава се пушачима по 4 паре тефтер; друге пак врсте цигар папира продају се по цијенама, које су на истим означене. Цигар-папир се купује код продаваца дувана, гдје су и дотичне објаве са називом појединих врста цигар-папира и односним цијенама истакнуте; ово је важно да знаду наши читаоци по унутрашњости, да би знали што и како се продаје.

Демонстрације у Загребу

Загреб, септембра.

У Загребу се одигравају такве сцене да не треба остати незабијежене, јер се из њих развијају крупнији догађаји, преко којих се не може јутке прећи.

Противу садање владе у Хрватској влада негодовање и међу студентима, а нарочито због познатих догађаја на универзитету, због чега су студенти раније били са свим напустили загребачки универзитет.

Један од тих незадовољних студената је и правник Иван Јуриша. Не знајући како ће дати видна доказа своје нетрпеливости према подбану Николићу. Црковићу он је једне ноћи дошао под његов прозор и приредио серенаду, због чега је био кажњен са четрнаест дана затвора. Владин лист „Уставност“ је тај испад Јуришин осудио и Јуришу означио као пијаницу. То је Јуришу толико ражљутило, да је, при сусрету са Црковићем, у близини „Велике Каване, напао на Црковића и изударао га, довикујући му: „Ја сам онај кога сте дали осудити на четрнаест дана затвора!“ Послије тога Јуриша је затворен.

Овај догађај изазвао је силну сензацију у Загребу. Листови, који су о њему проговорили, били су сви узашени, те је на тај начин узашено неколико загребачких листова, а међу њима и изванредна издања: „Novosti“, „Pokreta“, „Hrvatske“ и т. д.

Коментарисање о овом догађају је различито. Тако нпр. „Hrvatsko Pravo“ вели: „да ли је правник Јуриша с тим својим начином што постигао и припомогао коалицији, да сруши Црковића, о томе би се дало разговарати. Али се врло варају, да се оваквим уличничким развијањем постигавају политички циљеви, којима је Јуриша, у служби коалиције, послужило.“

Међу забрањеним листовима налази се и орган социјал демократа „Слободна Ријеч“. Она је, поводом ове забране, позвала своје приврженике, да противу забране протествују. И радници су се одиста по свршеном послу окупили пред вече пред уредништво „Слободне Ријечи“, одакле су пошли демонстративно кроз улице загребачке. Кад су дошли у улицу Марије Валерије пресрела их је полиција и није им дала да пођу к стану подбана Црковића. Радници нијесу хтели да узмичу, те је дошло до сукоба, када су стражари са голим сабљама стали демонстранте да растјерују. Два су радника теже рањени, а има их доста повријеђених. Ухањено је било неколико њих, али су послје саслушања пуштени.

Овај догађај изазвао је силно огорчење и мисли се, да ће се демонстрације поновити, јер су се и сами студенти ставили да буне.

Догађаји и Љубљани

Крвави догађаји у Љубљани нијесу престали. Између Словенаца и Нијемаца развијена је таква мржња да се више очима не могу гледати. Нијемци никако не могу да спосе објављени бојкот од стране Словенаца, док Словенци гледају бар економски да се свијете Нијемци због угњетавања. Дошло је до тога, да се сваког тренутка очекује сукоб између њих.

Словенци нарочито негодјују противу официра, који су заповједали да се пуца у народ. Поручник Мајер, који је руковао познатим крвопролићем, морао је да се уклопи из Љубљане, јер му је пријетила озбиљна опасност, пошто га Словенци нијесу могли очима следити. Како је министарство наредило истрагу по овом познатом догађају, то је и поручник Мајер позван у Љубљану ради саслушања.

Када је приспио у Љубљану са станице је допраћен под стражом, јер су се бојали да га раздражени свијет не нападне. Али сутра дан поручник Мајер заборавио је на опасност који му пријети, те је изашао на улицу и шетао се. Када је крај Мајера прошао новинар Франц Пири, Мајер га је задржао и изазвао питање: „Зашто ми овдје идете?“ Пири му је хладно, али учтиво одговорио: „Слободно ми је да идем гдје ми је воља“. А шта сте ви о мени писали?“ — довикују му је Мајер. „Са каквим ми ви правом овдје нападате?“ упитао га је Пири, али му Мајер није хтио дати времена да даље говори, јер га је ударио по лицу и довикују: „Ето нам награде за наше чланке!“ Пири се под ударом повео и подигао руку у одбрану, нашта је Мајер тргао сабљу. И ко зна до чега би дошло, да није свијет наишао и стао да протествује противу изазивања Мајерова, који је видио да може свашта бити, те је сабљу увукао у корице и повукао се.

Пири је противу нападача подио тужбу, али је Мајер умакао.

Овај догађај је још више раздражио Словенце, те пријети озбиљна опасност да не дође до оружаног сукоба између Словенаца и Нијемаца.

Из бијелога свијета

Кћи за оцем. У Трсту се десила породична несрећа, која не треба остати незабијежена. У Трсту је живио старац Героламо Карпи, који се ту скоро био подвргао операцији. Пошле операције њему позли и он подлеже боловима. На глас смрти његове, кћи му Олга, удата за Албертом Минштередером, голико бејаше нан себе, да хтеде себи одузети живот, скачући са прозора. У томе је била сирејечена, али дошпије, кад оста сама, она скочи кроз прозор и на мјесту оста мртва.

Српске колоније у Италији. Поводом студије д-р Милана Решетара о српским колонијама у јужној Италији, коју је поднио академији наука у Бечу, професор универзитета у Палерму, Антонио Балдаци, изјавио је како је он много раније у берлинском „Глобусу“ изнио етнографску студију о томе, пошто је претходно прошао све крајеве, у којима Срби живе. А још прије њега 1867. год. Асколи је писао студију, у којој је дијелио ове насеобине на ова дијела: српске и арбанашке. Професор Балдаци изнио је изглед мјеста Аквалиља, Кала Корине, Сан Феличе Славо и Монт Митре, у којима живе 4882 Срба, изнио етичке, антрополошке и социјалне карактеристике, као год и обичаје њихове. Он је установио да је било двије сеобе и то оба пута морем: у VII и VIII вијеку. Овај чланак Балдацијев побудио је професора Гелчића, да се за ове двије насеобине заинтересује и он сада објављује, да је њихова сеоба била у другом времену. По њему, прва је сеоба била у V вијеку, када су Црнојевићи хтели поново да заузму Црну Гору, на кад нијесу успијели, да су се под турском павалом повукли у Италију. Друга сеоба је, како он вели, у XVI вијеку, а потиче из сјеверне Далмације.

Шта осјећа објешени? У једном американском листу износи Ј. Т. Ман овај свој доживљај: Приликом завјере у Баранкасу био сам објешен и четири минута сам стајао између неба и земље. Случајно је крај мене прошао један американски официр и пресјекао уже и тако ме спасао. Кад су испод мене тргли даску, на коју сам стајао кад су ме објешили, учинило ми се као да ћу сав препући. Жиле су ми биле набрекле, те ми се чинило, да ће преснути. Осјећао сам такве болове какве ми замислити нијесам могао. Послије тога су ми се живици умртвили и ја сам се успављивао као да сам опњен. Очи су ми трепале у некој свијетлости сличној оној кад се отвореним очима гледа кроз воду. У устима сам осјећао некаку сласт. Уши су ми звониле и ти ме гласови све више успављивали и тако сам се осјећао све до год нијесам дошао к себи.

Колера се шири. Колера, која је из Азије пренесена у Русију, почела је да се шири и даље. Како најновије вијести јављају, случаји колере појавили су се и у Берлину, Букурешту и Софији. Колера је пренесена из Русије.

Домаће животиње у Јапану. Интересантно је шта све Јапанци имају као домаће животиње. Ту су: пси, коњи, говеда, свиње, овце, па по гдје и свиње, док се у изобилу држе зечеви и пацови. Мачке у опште у Јапану нема. Исто тако нема ни магараца ни гусака. Свињена се буба јаким храпав, а месом се наређе хране, јер обично њу природну храну, рибе и шкољке.